

bok recensioner

Att sätta gränser

RAFAEL LINDQVIST

Att sätta gränser. Organisationer och reformer i arbetsrehabilitering.

Umeå 2000, *Boréa*. 224 sidor.

En av socialpolitikens viktigaste uppgifter är att skilja dem som ska försörjas av stöd och bidrag från dem som kan försörja sig själva. Gränsdragningen som görs mellan en person som bedöms ha arbetsförmåga och en person som inte bedöms ha arbetsförmåga får stora konsekvenser för individen och hennes närmaste. Rafael Lindqvist menar att arbetsrehabilitering och det regelverk som gäller denna skiljer dessa två grupper från varandra. Genom olika rehabiliteringsåtgärder försöker samhället förmå långtidssjukskrivna och arbetshandikappade människor att återgå i arbete och därigenom minska antalet sjukdagar.

Avsikten är att beskriva och analysera hur arbetslinjen i socialpolitiken tillämpas när det gäller rehabilitering av långvarigt sjukskrivna. Ambitionen är att belysa vilka dilemman och möjligheter som reformprojektet arbetslinjen i socialpolitiken står inför och även göra en bedömning av vilka rehabiliteringsmodeller som tycks fungera bra. Boken sammanfattar ett flertal studier Lindqvist genomfört. Resultaten presenteras i ett större sammanhang.

Lindqvists forskning inriktas på de organisationer och den personal som arbetar i fältet mellan reformintention och konkret utfall. Arbetet har inriktats på makronivå (institutionsnivå), organisationsnivå samt på den konkret-praktiska nivå där de anställda befin-

“Arbetslinjen består som ideologisk princip av två element: skyldigheten att försörja sig och rätten till arbete”

ner sig. Huvudsakligt fokus ligger dock på organisationsnivå; hur de organisationer som arbetar med långtidssjukskrivna fullgör sina uppgifter. En central utgångspunkt är rehabiliteringsinstitutionernas funktion som avgränsare.

Författaren söker besvara frågeställningarna:

1. I vilken utsträckning finns inom vårdsektorn, socialförsäkrings- och arbetsmarknadsmyndigheter samt hos arbetsgivare mål, regler och arbetsformer som harmonierar eller kolliderar med varandra när det gäller arbetsrehabilitering av långtidssjuka?
2. Hur inverkar detta på möjligheterna att uppfylla de uttalade reformintentionerna och finns det arbetsmodeller som fungerar bra?
3. Vad innebär arbetslinjen för personalens arbetsvillkor och arbetsmiljö i vid mening?

Frågeställningarna besvaras på ett lättillgängligt vis och innehållet i kapitlen är avgränsade. Boken är uppbyggd med ett initialt kapitel där Lindqvist tydliggör den vetenskapsteoretiska basen, med frågeställningar och metodesign. Därpå följer ett kapitel om lönearbete och välfärdspolitik. Kapitel behandlar välfärdspolitiken ur tre skilda perspektiv. Välfärdspolitik som 1) social rättighet 2) disciplinskapande och kontrollerande samt 3) avskiljare mellan behövande och sådana som kan försörja sig själva. Lindqvist belyser och problematiserar med enkla och tydliga resonemang. Han gör också en exposé över de senaste hundra årens syn på arbete och socialpolitik. Rafael Lindqvist bok beskriver hur arbetslinjen vuxit fram historiskt. Han delger läsarna samhällets syn på arbete och vilka konsekvenser det fått för arbetsoföra och arbetslösa. Arbetslinjen, menar Lindqvist, har utvecklats från en stark betoning på arbetstvång mot en betoning på rätten till att ha ett arbete. Lindqvist anser att arbetslinjen inte i första hand bygger på ekonomiska incitament utan främst bygger på föreställningar om arbetsmoral och etik. Lindqvist tydliggör att samhällets syn på arbetsmoral och etik har en stor betydelse för hur arbetslinjen och den arbetslivsinriktade rehabiliteringen med tillhörande regelverk har utformats. Lagstiftningen har historiskt sett ofta använts som en piska. Genom att ha ett ersättnings- och bidragssystem där bidragen är så låga att alla andra alternativ

förefaller vara mer attraktiva modifieras individens beteenden.

Lindqvist klarlägger också hur socialförsäkringen i sig själv är könsneutral, men hur den könsbetingade arbetsdelningen i samhället medför att kvinnor får ett sämre skydd av socialförsäkring.

Lindqvist skildrar de centrala aktörerna; den medicinska sfären, myndigheterna i form av försäkringskassor och arbetsmarknadsmyndighet samt "produktionens sfär"; arbetsgivarna. Lindqvist beskriver de krafter, normer, roller och målsättningar aktörerna har. Han beskriver också möjligheterna till samverkan mellan aktörerna. Sammanfattningsvis sker jämförelserna i överskådliga tabeller.

Lindqvist problematiserar runt begreppet diagnos och arbetsförmåga. Lindqvist menar att diagnosen är det viktigaste instrumentet för att åtskilja personer med arbetsförmåga från personer som inte har arbetsförmåga. Han uttrycker också att en sjukdomsdiagnos inte säger särskilt mycket om individens arbetsförmåga. Lindqvist är kritisk mot läkarnas rättighet att avgöra arbetsförmåga.

Lindqvist menar att "Rehabiliteringens funktion, vare sig den sker inom ramen för arbetsmarknads- eller socialförsäkringspolitiken, är således att skilja "värdiga" arbetsoförmögna, vilka förtjänar ekonomiskt understöd, från de "ovärdiga", som förväntas försörja sig själv genom arbete." (S. 65)

Alla som är verksamma i fältet bör känna till på vilka grunder nuvarande system har vuxit fram. För att bilda sig en uppfattning om det är detta en utmärkt bok. Boken passar också synnerligen väl som studielitteratur på universiteten för studenter som i sin yrkesutövning kommer att arbeta inom området. Alla som har ett engagemang för socialpolitik bör också kunna läsa boken med stort intresse.

Boken ger en mycket god bild över hur dagens politik avseende arbete och arbetsrehabilitering har vuxit fram. Lindqvists resonemang uppvisar en medvetenhet för genusfrågan inom socialpolitiken. Boken är läsarvänlig med logisk uppbyggnad, lättillgänglig layout, tydliga källhänvisningar och sammanfattande tabeller.

Hanna Arneson

Vår recensent

Hanna Arneson är folkhälsovetare och leg arbetsterapeut och verksam som utredare på Rikscentrum för Arbetslivsinsriktad Habilitering, Linköpings universitet.

Böcker till redaktionen

Erling Hansen

Icke-innelliggande patienter i slutenvården
FoU-enheten Västra Stockholm, Rapport 9/00

Alain Topor, Irène Karebo Larsén

Vart har den slutna psykiatriska vården tagit vägen?

FoU-enheten Västra Stockholm, Rapport 10/00

Social trygghed i de nordiske lande 1998
NOSKO, Nordisk Socialistisk Komité 13:2000

Weddig Runquist

Relationsarbete med missbrukare med svåra psykisk störningar

FoU-enheten Kista stadsdelsförvaltning

Att verka tillsammans - en bok om familjecentraler

Folkhälsoinstitutet, 2000

Karin Helweg-Larsen, Beth Lilja Pedersen, Anette Tønnes Pedersen (red)

Kvinder, kön, krop og kultur

Gyldendal, 2000

Lars Brusell

Individens roll i återhämtningen från psykosis

Psykologexamenssuppsats, Stockholms universitet, FoU-enheten Västra Stockholm

Charlotte Mannerfelt

Rutiner och Samvaro Oro och Ambivalens. Deltagare om verksamheter för psykiskt funktionshinder

Forskning och utveckling i samverkan
FoU Socialtjänsten Stockholm

FoU Västra Stockholms Psykiatriska sektor